

YENİ YAYINLAR :

Erzurumlu İbrâhim Hakkı Bibliyografyası, İsmet Binark - Nejat Sefercioğlu, Kültür Bakanlığı Yayınları : 280, Başbakanlık Basımevi - Ankara, 1977, 48 sayfa, fiyatı: 10 TL.

Erzurumlu İbrâhim Hakkı, eserlerinin çoğunu Türkçe, geri kalanlarını Arapça ve Farsça yazmıştır. Onun hakkındaki bu bibliyografya denemesinde, başlıca şu genel konular bulunmaktadır: 1 — Çok kısa olarak hayâtı (İsmet Binark); 2 — Eserlerinin sayısı konusundaki değişik görüşler (İsmet Binark); 3 — Basılmış ve Türkçeye çevrilmiş eserleri; 4 — Kişiliği hakkında üniversitelerde yapılmış araştırmalar; 5 — Yine hakkında yazılmış kitap ve makâlelerden tesbit edilebilenler (İbrâhim Hakkı'dan bahseden bâzı kaynaklarla birlikte).

Bibliyografya'nın başlangıcında Erzurumlu İbrâhim Hakkı'nın Hayâtı ve Eserleri başlıklı yazıda (İsmet Binark), kısaca onun hayâtına değinilmiştir. Bu özlü bilgiyi, kitabın tahlilî tanıtımına geçmeden evvel buraya almakta yararlar umuyoruz:

«Erzurumlu İbrahim Hakkı XVIII. yüzyılda yaşamış büyük Türk mutasavvıf, âlim ve şâiridir. Erzurumlu Şeyh Osman Efendi'nin oğludur. Annesi Hasankale'nin Kındığı Köyünden Şeyhoğlu diye tanınan Mahmud kızı Şerife Hanifi Hatundur. İbrâhim Hakkı, bu yolla Hz. Peygamber'in soyundandır. H. 1115 / M. 1703 yılında Hasankale'de doğmuştur.

Erzurum'da devrin ulemâsından tahsil etmiştir. Erzurumlu diye anılmasının sebebi, babası Şeyh Osman Efendi'nin Hasankale'den Erzurum'a yerleşmiş olmasıdır. (bk: Bursalı Mehmed Tahir. **Osmanlı Müellifleri**. 1. C. İstanbul, 1333, 33. S.)

Erzurum'da bir müddet tahsilne devam ettikten sonra, dokuz yaşında İken Siirt'in köylerinden Tillo'ya gitmiş ve Kadırlı Şeyh İsmail Fakırrullah'a intisab ederek, babası

gibi onun müridi olmuş, şeyhinin vefâtına kadar huzurundan ayrılmamış ve kendisini ona vakfederek, ilim ve irfanından feyizlenmiş, ilmi ve manevî olgunluklar kazanmış, şeyhinin ölümünden sonra da, onun yerine halife olmuştur.

Hilâfet makamına oturduktan sonra, bir taraftan eser yazmış, bir taraftan da etrafındaki müritlerini yetiştirmiştir. İbrâhim Hakkı, İslâm tasavvufunda müstesna yeri olan bir mutasavvıf, kuvvetli bir mütefekkür, âlim, kâmil ve ârif-i billâh bir zat olup, velîler zümresine dâhildir. Kanaatimizce O'nun şahsiyetinin en mühim unsuru, mânevî ilimlerle, müsbet ilimleri bağdaştırmış olmasındadır.

Eserlerinde astronomi, kozmografya, jeoloji, biyoloji, tıp, kimya, matematik, geometri ve hikmet ilimleri üzerinde duran İbrâhim Hakkı, Allâhın bu âlemi yaratmasındaki hikmeti nefsinde duymuş ve kavramış bir uludur.

22 Haziran 1780 tarihinde Tillo'da Allâhın rahmetine kavuşmuştur. Şeyhi İsmâil Fakırrullah'ın medfûn olduğu türbede, onun ayakları ucunda gömülüdür» (s. 5-6).

Erzurumlu İbrahim Hakkı ve eserleri hakkında bugüne kadar çok şeyler yazılmış, bu arada eserlerinin sayısı konusunda birbirini tutmayan görüşler ileri sürülmüştür. Bugün dahî eserlerinin konusunda ihtilâflar vardır. Bazı kaynaklara göre İbrâhim Hakkı'nın eserlerinin sayısı 15, bâzı kaynak ve araştırmalara göre 32, 39 veya daha da fazladır.

Cemâleddin Server Revnakoğlu, **Erzurumlu İbrâhim Hakkı ve Marifetnamesi** (İstanbul, 1961, 48-57. S) adlı eserinde, onun **Sefîne-i Nûh** adlı eserinin münâcâatına dayanarak, eserlerinin sayısının 15 olduğunu ileri sürmüştür ki, şunlardır : 1 — **İlâhînâme** (H. 1168/M. 1754), 2 — **Ma'rifetnâme** (M. 1756), 3 — **İrfâniyye** (M. 1760), 4 — **İnsâniyye** (M. 1762), 5 — **Mecmû-at-ül-Meânî** (M. 1764), 6 — **Tuhfet-ül-Kirâm** (M. 1766), 7 — **Nuhbet-ül-Kelâm** (M. 1768), 8 — **Şeşarik-ül-Yûh** (M. 1771), 9 — **Sefîne-i Nûh** (M. 1773), 10 — **Kenz-ül-Fütûh** (M. 1774).

11 — Defîne-ür-Rûh (M. 1775), 12 — Rûh-üş-Şürûh (M. 1776), 13 — Ülfet-ül-Enâm (M. 1776), 14 — Urvet-ül-İslâm (M. 1777), 15 — Hey'et-ül-İslâm (M. 1777).

Bağdatlı İsmâil Fehmi Paşa, Hadiyyat al-ârifin, asma al-muallifin adlı eserinin 1. C.'nin 39-40. sayfalarında, İbrâhim Hakkı'nın 32 eseri olduğunu bildirmekle, yukarıda belirttiğimiz 15 ortak esere şu 17 yeni eseri de katmış oluyorlar: 1 — El-A'mâlu'l - Felekiyye, 2 — İkbâlnâme, 3 — Tezkiretu'l-Ahbâb, 4 — Cifâu'l Kulûb, 5 — Tertibu'l-Ulûm, 6 — Husnu'l-Ârifin min-fiten-i zamân fi-küll-i ân, 7 — Divân, 8 — Râznâme, 9 — Şükürnâme, 10 — Kut-ı cân, 11 — Kitâbu'l-Âlem, 12 — Kelîmatu'l-Fakîrullâh, 13 — El-Lubbâb, 14 — Mirâtu'l-Kevneyn, 15 — Mürşidu'l-Müte'ehillîn, 16 — Muhtehibât, 17 — Nuş-ı Cân.

Bursalı Mehmed Tahir de Osmanlı Müellifleri (İstanbul, 1333 1. C., 33-36. S.)'nde 7 yeni eser ilâve etmek sûretiyle İbrâhim Hakkı'nın eserlerinin sayısını 39'za çıkarmaktadır. Tecvid, Mecmûâyı- Mekâtib, Manzûme-i Avâmîl, Lûgatçe, Kavâid-i Fârisiyye, Ed'iyye-yi Mensûre ve Sülûk-u Nakşibendî bu ilâve eserlerdir.

İbrâhim Hakkı'nın torunlarından Celâlettin Toprak'ın 1974-1975 öğrenim yılında hazırlamış olduğu Erzurumlu İbrâhim Hakkı ve Hocası Şeyh İsmâil Fakîrullâh (İlâhiyat Fakültesi Kitaplığı, Yer No: 18889) başlık ve konulu lisans tezinde İbrâhim Hakkı'nın eserlerinin sayısı 54 olarak gösterilmiştir. Böylece bu çalışmada da yeni eser isimleri bulmak mümkündür: 1 — Sülûk-i Tarîku'l-Fenâ (H. 1140/M. 1724), 2 — Lübbu'l-Kütüp (M. 1741), 3 — Menâzillu'l-Kamer (M. 1752), 4 — İhtiyârâtü'l-Kamer (M. 1753) 5 — Gurrönâme (M. 1753), 6 — Saatnâme (M. 1751),

7 — Mahzenü'l-Esrâr (M. 1755), 8 — Rub'u'l-Müceyyeb (M. 1767), 9 — Akîdetu'l-İman (M. 1776), 10 — Vasiyetnâme (M. 1778), 11 — Risâle-i Usturlâb, 12 — Münacâât-ı Rabbu'l-Âlemin, 13 — Mecmû'a-i Mekâtib, 14 — Seyr-i Sülûk (M. 1724).

Eser, Erzurumlu İbrâhim Hakkı Hakkında Yazılmış Kitap ve Makâleler ile, O'ndan Bahseden Eserler başlıklı yazı ile devam etmekte ve Siirt - Tillo'daki Erzurumlu İbrâhim Hakkı Manzûmesine ait Fotoğraf ve Röleveler ile son bulmaktadır.

Bu konuda ilk bibliyografya denemesi olmasına rağmen kitap, şekil ve muhtevâ noksanlıklarından uzaktır. Bizde bıraktığı ilk intiba, titiz bir çalışma sonucu ortaya geldiğidir. Hacimce küçük ve fakat taşıdığı muhtevâ kaydı yönüyle büyük, rehber ve pratik bir eserdir. Bu bakımdan tüm araştırmacılar ve özellikle konu üzerinde çalışan mütehasşislar için, her an el altında bulundurulması gerekli bir mürâcaat kitabıdır. Bu ciddî çalışmalarından dolayı bibliyografyanın hazırlayıcıları Sayın İsmet Binark'ı ve Nejat Sefercioğlu'nu kutluyoruz. Ancak, kendilerinin isteğinden cür'et alarak ve ilerde yapacakları gerekli ilâvelere katkımız olabilir düşüncesiyle, İlâhiyat Fakültesi'ndeki çalışmaları esnasında henüz Fakülte Kitaplığına intikal etmediği için, tesbit edemedikleri bir araştırmaya burada işâret etmeyi, ilim adına yerine getirilmesi zorunlu olan zevkli bir görev bilirim.

Altıntaş, Dr. Hayrâni: Les idées Soufiques d'Erzurumlu İbrâhim Hakkı Dans Son Ma'rifetnâme - Etude Psycho Religieuse - Paris, 1976, (3) + VI + 226 y., 4° «Doktora Tezi» «Université De Paris - Sorbonne, Paris IV».